

- Hakkımızda
- Geçmişten Geleceğe
- Ekibimiz

Hakkımızda

Gece Kitaplığı Yayınevi, Türk Yayın hayatına yeni bir soluk, yeni bir umut olabilmek için 2008 yılında kurulmuştur. Bu tarihten itibaren, Türkçe ve diğer dillerde, yerli ve yabancı yazarlar tarafından hazırlanan yüzlerce eser, yayinevimiz tarafından basılmıştır.

Gece Kitaplığı'nın en önemli amacı; yazar adaylarına destek vermek, yayın hayatımıza yetenekli yazarlar kazandırabilmektir.

Gece Kitaplığı aynı zamanda akademik çalışmalara da büyük önem vermektedir. Bu maksatla yayinevimiz bünyesinde çok sayıda akademisyenin yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları, akademik çalışmaları kitap haline getirilerek okuyucularla buluşturulmaktadır.

Yayinevimiz bünyesinde akademik çalışmaların bir parçası olan, her bilim alanında gerçekleşen, ulusal ve uluslararası konferans, kongre, sempozyum, çalıştay vb. bilimsel etkinlikleri doğrudan veya dolaylı olarak destekleyerek, sunulan bildirimleri basılı hale getirerek akademik hayata destek olmaktadır.

Yayinevimize basılmak üzere teslim edilen bütün çalışmalar mutlaka titiz bir hakem ve editör değerlendirmesinden geçirmektedir.

Yayinevimizde hazırlanan eserler, doğrudan veya dağıtım kuruluşları aracılığıyla ülke içerisindeki önemli resmi, üniversite ve özel kütüphanelere ulaştırıldığı gibi aynı şekilde dünyanın dört bir yanındaki üniversite ve resmi kütüphanelere gönderilerek dünya okurlarıyla buluşturulmaktadır. Yayinevimiz bu hizmeti ve özelliği dolayısıyla ÜAK'ın akademik ölçütleri arasında belirtilen, "Uluslararası Tanınmış Yayınevi" ünvanını da taşımaktadır.

Yayinevimiz, emeğe, bilime, esere değer veren bir anlayış ve ilkelî duruşuyla çalışmalarına kurulduğu ilk günkü heyecanı ile devam etmektedir.

KURUMSAL

Hakkımızda
Geçmişten Geleceğe
Misyonomuz

ÜRÜN GRUPLARI

1000 LİRALIK PAKET
Profesyonel Paket
Kurgu Editörlüğü

HİZMETLER

Editörlük Hizmetleri
Tasarım Hizmetleri
Kitap Formatları

E-Ticaret

Gizlilik Politikası
Teslimat ve İade
Mesafeli Satış Sözleşmesi

الغزاليان

المنصور

المنصور

KERKÜK ÇOK IRAK DEĞİL
PROF. DR. EŞREF BUHARALI'ya armağan...

TÜRK TARİHİNE DAİR YAZILAR-II

ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫ ТАРИХЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЗЕРТТЕУЛЕР

TURKİY HALQLAR TARİXİGA DOİR İZLANIŞLAR

TҮРК ТАРІХЫ БОЮНЧА ИЗИЛДӨӨЛӨР

TÜRK TARYHYNA DEĞİŞLİ ÝAZGYLAR

TÜRK TARİXİNƏ DAİR YAZILAR

تورك تاريخينه دائر يازيلر

Editör

Alpaslan DEMİR

Tuba KALKAN - Eralp ERDOĞAN

gece
kitaplığı

KERKÜK ÇOK IRAK DEĞİL
PROF. DR. EŞREF BUHARALİ'YA ARMAĞAN

TÜRK TARİHİNE DAİR YAZILAR II

ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫ ТАРИХЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЗЕРТТЕУЛЕР

TURKİY XALQLAR TARİXİGA DOİR İZLANIŞLAR

ТҮРК ТАРИХЫ БОЮНЧА ИЗИЛДӨӨЛӨР

TÜRK TARİHİNE DAİR YAZILAR

TÜRK TARİHİNƏ DAİR YAZILAR

تورک تاریخینه دائر یازیلر

Editörler

Alpaslan DEMİR-Tuba KALKAN-Eralp ERDOĞAN

Ankara 2017

gece
kitaplığı

Yayın Koordinatörü • Yaşar HIZ
Genel Yayın Yönetmeni • Aydın ŞİMŞEK
Editör • Alparslan DEMİR • Tuba KALKAN •
Eralp ERDOĞAN

Kapak Tasarım • Ali İMREN
İç Tasarım • Serkan AKKUŞ
Sosyal Medya • Betül AKYAR

Birinci Basım • © Aralık 2017 / ANKARA
ISBN • 978-605-288-180-4

© copyright

Bu kitabın tüm yayın hakları yazarlarına
aittir. İzin alınmaksızın başka yerde
yayınlanamaz. Yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

Gece Kitaplığı

Adres: Korkut Reis Mh. Yeşilirmak Cd. 1 O / B
Demirtepe Çankaya/ ANKARA
Tel: 0312 384 80 40

web: www.gecekitapligi.com
e-posta: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt

Bizim Büro

Sanayi 1. Cadde Sedef Sk. No: 6/1
İskitler - Ankara
Sertifika No: 26649
Tel: 0312 229 99 28

İÇİNDEKİLER

Önsöz	13
Kısaltmalar	14
Kerkük'ten Anadolu'ya Uzanan Yol (Tuba KALKAN)	15

I. SİYASET

Genel Hatları İle Hint Coğrafyasında Sakalar M. Melis ÇELİKTAŞ	25
Göktürk Dönemi Türk Diplomasinin Hususiyetleri Üzerine Oktay BERBER	33
Azerbaycan Şehirlerine Yapılan Gürcü Taaruzları (11 ve 12. Yüzyıllar) Cihat AYDOĞMUŞOĞLU	47
Memlûkler ve Haçlılar Arasındaki Antlaşmalarda On Yıl Kuralı Süleyman ÖZBEK-Esra ÇIPLAK	57
Memlûklerin Akka'yi Fethine Tepkiler: Ticari Ambargo ve 1293 Alanya-İskenderiye Haçlı Saldırısı Mehmet Ali BOZKUŞ	71
Kazakların Milli Direnişi (XVII-XX. YY.) Halida DEVRİŞEVA	83
Rusların Gence'yi İşgali (4 Ocak 1804) Özgür TÜRKER	93
1876 Berlin Memorandumu Karşısında İngiltere Mithat AYDIN	105
Osmanlı Devleti'nin İlk Bükreş Sefiri Süleyman Hurşid Bey (1846-1885) Selda KILIÇ	121
Gaspıralı İsmail ve Kırım Ahali Cumhuriyeti Hasan IŞIK- Ahmet DOĞAN	133
II. Dünya Savaşı Öncesi İngiliz Basınının Sovyetler Birliği'ne Bakışı Üzerine Genel Bir Değerlendirme Hakan KURT	151
II. Dünya Savaşı'nda Çanakkale ve Çevresinde Alınan Güvenlik Önlemleri Şeyda BÜYÜKCAN SAYILIR	159
II. Dünya Savaşında Kafkasya'da Sovyet Sisteminin Uyguladığı Sürgünü Hatırlamak ve Anlamak Mehmet ALPARGU	173
Türk Dış Politikasında Musul (1922-1926) Tahir KODAL	187
XX. Yüzyılın İlk Yarısında İran'da Rus Nüfuzu Sonay ÜNAL	245

Türk Basınında Kıbrıs Meselesi (1955-1974) İsmail ŞAHİN.....	257
Türkiye'nin Hazar Enerji Kaynakları Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme Mustafa GÖKÇE.....	273
Kâmrân İnan'ın Yönetim ve Dış Politika Anlayışına Bakış Tekin ÖNAL.....	283

II. TEŞKİLAT

Osmanlı Ateşli Silah Teknolojisinin İslam Dünyasına İntikali ve Osmanlı Devleti'nin Türkistan Hanlıklarına Yaptığı Askeri Yardımlar (XVI-XIX. Asırlar) Selim Serkan ÜKTEN.....	297
Askeri Nakil Merkezi Olarak Trabzon (1826 Numaralı Şeriyeye Siciline Göre) Murat GÜNEY.....	319
Osmanlı Devleti'nde Askeri ve Lojistik Amaçlı Bir Uygulama Örneği: "Kale Şenletmek" Samettin BAŞOL.....	327
Fırka-i Islahiye Ordusunun Özellikleri ve Faaliyetleri Nuri YAVUZ.....	335
PR Teşkilatı (Gizli Telgraf Teşkilatı) ve Ahmed Cevad Besen İsmail EFE.....	347
Çarlık Rusya'nın Askerî Okulu: Nikolaevskaya Akademisi Murat ÖZKAN.....	357
İkinci Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Donanma ve Ordusunda Bulaşıcı Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler Eda Gülşen GÖMLEKSİZ.....	371
Timurlu Devri Kaynaklarına Dair I "Devri Aydınlatan Meşalelerden Birkaç Hüzme" Ali Rıza YAĞLI.....	385

III. SOSYAL HAYAT

Erken Ortaçağ'da İç Asya'dan Erdel Bölgesi'ne Yapılan Göçler Pınar Yiğit TÜRKER.....	401
Daltaban Mustafa Paşa'nın Hayatına Dair İzler: Tereke Kaydından Hareketle Gülser OĞUZ.....	409
Çorum'da Kalenderî Geleneğinden Bir Abdal: Kutbu'l-Büdelâ Abdal Ata ve Zaviyesi Sadullah GÜLTEN.....	423
Osmanlı Devleti'nde Fare Problemleri ve 1866 Tırhala Fare İstilasısı Alpaslan DEMİR.....	435

Osmanlı'da Kara Sevda İleti Yasin DÖNDER	449
1815-1911 Yılları Arasında Şiran Şeriyye Sicillerine Yansıyan Boşanma Davalarının Analizi Murat GÜNEY	457
18 Mart 1953 Yenice-Gönen Depremi Cemile ŞAHİN	469

IV. ŞEHİR VE EKONOMİ

Bâdgis'teki Türk Hakimiyeti Tuba KALKAN	487
X-XIII. Yüzyıllar Arasında Haleb ve Çevresi Taner ATMACA	501
İlhanlılar Devrinde Erzincan Firdevs ÖZEN	515
Rusların Hatıralarına Göre XVIII-XIX. Asırlarda Büyükdere Fatih ÜNAL	543
Constantin-François Volney'in Seyahatnamesinde Mısır Fatma UYGUR	571
Hülasa-i Ahvali'l-Buldan'a Göre 19. Yüzyılda Osmanlı Afrikası Üçler BULDUK	581
Kerkük'ün Mahalleleri: Kentsel Yerleşimin Mekânsal Organizasyonu Fasih DİNÇ	593
Amasya Belediye İdaresi ve Sağlık Alanındaki Hizmetleri (1870-1910) Edip UZUNDAL	603
Soğdça Yazılı Türk Kağan Ünvanlı Batı Köktürk Sikkeleri Üzerine Gaybullah BABAYAR	615
Memlük Toplumunu: Sosyal Yapı, Şehirler ve İktisadî Faaliyetler Üzerine Bir Bakış Adnan KARA	637
Buharlı Çağında İstanbul'da Bir Rus Vapur Kumpanyası Mesut KARAKULAK	657
XIX. Yüzyılın Sonu, XX. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Kırgız Topraklarını Ziyaret Eden Osmanlı Vatandaşları Abdrasul İSAKOV	677
Tire İlçesi Eğridere Köyü'nde Rumi 1320 (M.1904) Tarihli Son Osmanlı Nüfus Tahriri (Sayım / Yazım) ve Nüfus Defterinin İncelenmesi Necat ÇETİN	697

V. KÜLTÜR VE SANAT

Büyük Selçukdular İle Bâtınîlerin Kültürel Mücadeleleri ve Nizamiye Medreselerinin Rolü Remziye YILMAZ	711
Büyük Selçukdular ve Memlûklerde Av Tülay YÜREKLİ	723
Memlûk Ordusunda Askerî Müzik – Prof. Dr. Eşref Buharalı'nın Yönlendirmesi Işığında Feyzan GÖHER VURAL	733
Safevilerde Okçuluk ve Kabak Oyunu'na Genel Bir Bakış Eralp ERDOĞAN	741
Umdetü'l-Ahbâr'ın 18.Yüzyıldan Günümüz Kırım Coğrafyasına Taşdığı Kültürel Birikim Örnekleri Derya DERİN PAŞAOĞLU	747
Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazımında Macar İmgesi Yunus İNCE	761
Divanü Lûgat-it-Türk'te Geçen Atasözleri Saadettin Yağmur GÖMEÇ	773
Arap Harfli Kitabelerin Türk Mimarisindeki Önemi Kerim TÜRKMEN	797
Tarihsel Süreçte Suç ve Ceza: Tarih Öğretiminde Tematik Öğrenmeye Yönelik Bir Değerlendirme Hamza KELEŞ- A. Nihan EROL ŞAHİN, Ayten KİRİŞ AVAROĞULLARI	801
Kerküklü Mehmet Sadık ve "Ey Kerkük" Adlı Şiirinin Düşündürdükleri Ahmet KANKAL	811

Hakem Kurulu

Prof.Dr. Alaattin AKÖZ

Selçuk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

Prof.Dr. Hayrunnisa ALAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
İstanbul/TÜRKİYE

Prof.Dr. Neslihan DURAK

İnönü Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Malatya/TÜRKİYE

Prof.Dr. Mustafa ALKAN

Gazi Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Prof.Dr. Melek ÇOLAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Muğla/TÜRKİYE

Prof. Dr. İlyas KEMALOĞLU

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
İstanbul/TÜRKİYE

Prof.Dr. İbrahim ŞİRİN

Kocaeli Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Kocaeli/TÜRKİYE

Prof.Dr. İbrahim Ethem ATNUR

Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Erzurum/TÜRKİYE

Prof.Dr. Doğan YÖRÜK

Selçuk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

Prof.Dr. İbrahim YILMAZÇELİK

Fırat Üniversitesi,
İnsani ve Sosyal Bilimler Fak., Tarih Bölümü,
Elazığ/TÜRKİYE

Prof.Dr. Hüseyin MUŞMAL

Selçuk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

Prof.Dr. Orhan KILIÇ

Fırat Üniversitesi,
İnsani ve Sosyal Bilimler Fak., Tarih Bölümü,
Elazığ/TÜRKİYE

Prof.Dr. Bayram NAZIR

Gümüşhane Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Gümüşhane/TÜRKİYE

Prof. Dr. Osman GÜMÜŞÇÜ

Çankırı Karataekin Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
Çankırı/TÜRKİYE

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Gazi Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Prof.Dr. Musa Şamil YÜKSEL

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fak., Tarih Bölümü
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Remzi KUZUOĞLU

Aksaray Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Aksaray/TÜRKİYE

Doç.Dr. Özer KÜPELİ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi,
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bö-
lümü,
İzmir/TÜRKİYE

Doç.Dr. Mustafa KALKAN

Çankırı Karataekin Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Çankırı/TÜRKİYE

Doç.Dr. İbrahim SERBESTOĞLU

Amasya Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Amasya/TÜRKİYE

Doç.Dr. Mustafa UYAR

Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Abdullah TEMİZKAN

Ege Üniversitesi,
Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü,
İzmir/TÜRKİYE

Doç.Dr. Yunus ÖZGER

Bozok Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Yozgat/TÜRKİYE

Doç.Dr. Ömer DÜZBAKAR

Uludağ Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Öğretmenliği,
Bursa/TÜRKİYE

Doç.Dr. İbrahim ERDAL

Bozok Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Yozgat/TÜRKİYE

Doç.Dr. Alper ALP

Gazi Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Türkmen TÖRELİ

Dokuz Eylül Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
İzmir/TÜRKİYE

Doç.Dr. Emine ÖZÜNLÜ

Hacettepe Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Tümen SOMUNCUOĞLU

Gazi Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Ahmet KARAÇAVUŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Trabzon/TÜRKİYE

Doç.Dr. Özgür YILMAZ

Gümüşhane Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Gümüşhane/TÜRKİYE

Doç.Dr. Sezai BALCI

Giresun Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Giresun/TÜRKİYE

Doç.Dr. Ayşe PUL

Ordu Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ordu/TÜRKİYE

Doç.Dr. Dilaver AZİMLİ

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi,
Tarih Enstitüsü,
Bakü/AZERBAYCAN

Doç.Dr. Farhod MAKSUDOV

Özbekistan İlimler Akademisi,
Arkeoloji Enstitüsü,
Taşkent/ÖZBEKİSTAN

Doç.Dr. Muratbek KOCOBEKOV

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Bişkek/KIRGIZİSTAN

Doç.Dr. Muhammed Bilal ÇELİK

Sakarya Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Sakarya/TÜRKİYE

Doç.Dr. Burhan SAYILIR

Anadolu Üniversitesi,
Yaygın Öğretim Bölümü
Eskişehir/TÜRKİYE

Doç.Dr. Cengiz BUYAR

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Bişkek/KIRGIZİSTAN

Yrd.Doç.Dr. Sefer SOLMAZ

Selçuk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

**Yrd.Doç.Dr. Ayşe ATICI
ARAYANCAN**

Hitit Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Çorum/TÜRKİYE

**Yrd.Doç.Dr. Abdolvahid
SOOFİZADEH**

Aksaray Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Aksaray/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Oğuz POLATEL

Kocaeli Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Kocaeli/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Gülay Karadağ ÇINAR

Afyon Kocatepe Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Afyon/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Baha ÖZTUNÇ

Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tokat/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Ersoy ZENGİN

Munzur Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tunceli/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Egemen Çağrı MIZRAK

Namık Kemal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tekir-
dağ/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Esat AKTAŞ

Bayburt Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fak., Tarih Bölümü,
Bayburt/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Levent KÜÇÜK

Ardahan Üniversitesi,
İnsani Bilimler ve Edeb. Fak., Tarih Bölümü,
Ardahan/TÜRKİYE

**Yrd.Doç.Dr. Merve KARAÇAY
TÜRKAL**

Gümüşhane Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Gümüşhane/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Ahmet SAĞLAM

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Burdur/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Ahmet N. ÖZDAL

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ağrı/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Nasrullah UZMAN

Gazi Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Ankhbayar DANUU

Moğolistan Milli Üniversitesi,
Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ulanbator/MOĞOLİSTAN

Yrd.Doç.Dr. Kemal SAYLAN

Gümüşhane Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Gümüşhane/TÜRKİYE

Dr. Erdem Can ÖZTÜRK

Namık Kemal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü,
Tekirdağ/TÜRKİYE

Dr. Saadet ALTAY

Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Atatürk İlkeleri ve
İnkılap Tarihi Bölümü,
Tokat/TÜRKİYE

Dr. Fehim KURUOĞLU

Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, To-
kat/TÜRKİYE

GENEL HATLARI İLE HİNT COĞRAFYASINDA SAKALAR

M. Melis ÇELİKTAŞ*

Giriş

Çin Seddi'nden Tuna Nehrine kadarki sahaya yayılan Sakalar'ın ilk ortaya çıktığı tarih net olarak bilinmemesine rağmen M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren "İskit" adı ile anıldıkları bilinmektedir. Özellikle Herodot'un Tarihinde, Hippokrates'te ve Strabon'un Coğrafyasında Sakaların yaşamlarına dair bilgiler yer almaktadır.¹

Sakaların isimleri, menşei ve tarihleri konusunda ilim dünyasında çeşitli görüşler mevcuttur. Sakalar Eski Grek kaynaklarında *Skyth*², İran vesikalarında *Saka* ve Çin yıllıklarında *Soy*, *Se*, *So*, *Su* olarak geçmektedir.³ Doğuda Çin hudutlarından Batıda Karadeniz ve Tuna'ya kadar olan bölgede hâkimiyet sağlayan Sakalar'ın, Hindistan'da ortaya çıkmaları M.Ö. 1500'lere kadar gittiği tahmin edilmektedir.

M.Ö. VI. yüzyılda Taşkent ile Issık Göl arasındaki topraklarda ikamet eden Sakalar, M.Ö. II. yüzyılın başlarında Hunların yaptığı baskılara karşı koyamayan Yüe-çi'lerin Türkistan'ın batısına doğru kaymaları üzerine bir kısmı bunlara iltihak ederken diğerleri de güneye doğru göç etmek zorunda kalmıştır.⁴

Saka devleti konusunda ilk bilgileri bizlere aktaran Herodot'un notları göz önüne alındığında onların üç grup altında incelediği görülür:⁵

1) *Saka Paradraya ya da Sakalar*: Bu grup Karadeniz'in kuzeyindeki Pontus bozkırlarına yerleşir. Herodot 4. Kitabında 1-162 arasındaki fragmanlarında söz konusu Saka grubunun yaşam tarzı, ekonomisi ve dini inançları hakkında bilgiler verir.⁶

2) *Saka Tighaxanda*: Bu grup daha çok Hazar denizi ve Aral Gölü arasındaki bölgeye yerleşmiş Sakalardır. Onlar daha çok sivri şapka giyerler. Onların hükümdarlarının şapkaları halkından daha büyüktür. Herodot (7.64) Saka ya da Sistanlıları "pantolon giyenler" ve "başlarında şapkaları olanlar" diye adlandırır.⁷

* Yrd. Doç.Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon, melis644@hotmail.com

1 A.Çal-İ.Durmuş, "İskitler", **Türkler**, C. 1., s.863.

2 M.Tezcan, "Orhon Harflerinin Muhtemel En Eski Şekilleri Olarak Kuzey Hindistan Bölgesi'nde Saka/Kuşan Dönemi Yazıları", **III. Türkiyat Araştırmaları Bildirileri**, Ankara 26-29 Mayıs 2010, s. 800.

3 Z.V.Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, c.1., İstanbul 1970, s. 44; Fuzuli Bayat, "Saka Etnoniminin Etimolojisi Üzerine", **Karadeniz Araştırmaları**, sayı 1, Ankara 2004, s. 1; Ayrıca Strabon ve Pompeius Trogus'un eserlerini inceleyen K.Czeplédy söz konusu eserlerde *Sakarauka* olarak bahsedilen topluluğun Sakalar olduğunu açıklar. (bkz., K.Czeplédy, **Bozkır Halklarının Göçü**, Çev. G. Karaağaç, İstanbul 2009, s. 46-47).

4 B.Ögel, "Eski Orta Asya Kabileleri Hakkında Araştırmalar I Yüe-çi'ler", **DTCF Dergisi**, xv/1-3 (Mart, Haziran, Eylül) Ankara 1957, s.261; S.Cöhce, "Hindistan'da İlk Türk Hakimiyeti: Kuşanlar ve Ak Hunlar", **Türkler**, c. 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002,s.1288.

5 V.D.Mahajan, **Ancient India**, New Delhi 2008, p.115; A.K.Narain, "A Case-Study of The Soma-Drinking Sakas: Their Central Asian and Vedic Linkages", **Hindistan Tarihi Araştırmaları**, sayı 1, Ocak-Haziran 2001, s.2; T.A. Warraich, "Gandhara: An Appraisal of Its Meanings and History", **J.R.S.P.**, Vol.48, no1, 2011, s.9.

6 A.T.Olmstead, **History of the Persian Empire**, London 1948, p.141-143; J.Neelis, "Passages to India: Śaka and Kuşāṇa Migrations in Historical Contexts", **Srivivasavnew_f4-55-94**, s..57-58.

7 J.Neelis, a.g.m., s.58.

3) *Saka Haumavarga*: Herodot (7.64) tarafından Sakaların bu grubu "hauma içen", "hauma hazırlayan" Amyrgian Sicistanlıları olarak bahsedilir Bu Saka grubu aslında Sir Derya civarında özellikle de Soğdiana yakınlarındaki Fergana ve Alay Vadisi civarlarına yerleşmişlerdir. Daha sonra ise Batı Pamir dağlarından Badahşan ve oradan da Doğu İran ve Kuzey-Batı Hindistan'a göç etmişlerdir (yani Sicistan bölgesine).⁸ Dolayısıyla Hindistan'ın kuzeyindeki Shaka olarak bildiğimiz Sakalar aslında Saka Haumavarga olduğu düşünülür.

Günümüzde değin yapılmış Saka çalışmaları değerlendirildiğinde ise Saka tarihini dört kısma ayırmak mümkündür.⁹

1. Merkezi ve Orta Asya Saka tarihi
2. Batı İskit/ Saka Tarihi
3. Kuzey İran, Afganistan ve Hindistan Saka tarihi
4. Sibirya (Yakutistan) Saka Tarihi

Sakaların Hindistan Topraklarındaki Varlığı

Çalışmamızda Yüeh-chilerin baskısından kaçan ve güneye doğru ilerleyerek günümüzdeki İran'ın doğusu, Afganistan'ın güneyi, Pakistan'ın batısı ve Hindistan'ın kuzeyini içine alan coğrafyaya yerleşmiş olan Sakalardan bahsedeceğiz. Söz konusu bölgeye Sakaların yaşadığı topraklar anlamına gelen Shakastāna, Sakastan ya da günümüzdeki şekli ile Sistan ismi verilmektedir.¹⁰ Burası eski Fars kaynaklarında Zranka olarak geçmektedir.¹¹ Bu coğrafya günümüzde İran'ın doğusu ile Afganistan'ın güney-batısını kapsayan toprakları içine almaktadır.

Saka devletinin ismi Hint metinlerinde¹² *Shaka* olarak karşımıza çıkmakta olup *beyaz derili kabile ya da ırk* anlamlarına gelmektedir.¹³ Ancak söz konusu kaynaklarda Sakalar ile ilgili çok fazla ayrıntının yer almadığı bir gerçektir.

Yüeh-chilerin baskısından güneye doğru inen Saka kabilelerinin özellikle Hindistan coğrafyasına girişleri ile ilgili çeşitli bilgiler mevcut olmakla birlikte fikir ayrılıkları da kaçınılmazdır. Sakaların bir grubu Hayber geçidini kullanarak Hindistan'ın kuzeyine inmişler diğer bir kısmı da İndus vadisinde yer alan Dera İsmail Han'a açılan Bolan geçidinden geçerek Gucerat ve Racastan bölgesine ulaşmış olduklarına dair görüşler mevcuttur.¹⁴ Söz konusu topraklar göz önüne alındığında Sakaların geniş bir coğrafyaya hâkim olduğu oldukça açıktır.

⁸ J.Neelis, a.g.m., s.58.

⁹ B.N.Grakov, *İskitler*, Çev. Ahsen Batur, 2. Baskı, Selenge Yayınları, İstanbul 2008, s.7.

¹⁰ R.C.Majumdar, H.C.Raychaudhuri, K.Datta, *An Advanced History of India*, Delhi 2012, p. 112; R.C.Majumdar, *Ancient India*, Delhi 2007, p. 120; I. Vasary, *Eski İç Asya'nın Tarihi*, Çev. İ.Doğan, İstanbul 2007, s.60; Sistan Firdevsi'nin Şahnâme'sinde Zâbil, Zâbilistan ve Nîmrûz olarak da geçmektedir. (bakınız, Şahnâme, Çev. N. Lugal, İstanbul 2009, s.162, 220,400.)

¹¹ P.Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, Çev. O.Karatay, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012, s.61; R.N.Frye, *History of Ancient Iran*, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1984, s. 57,62.

¹² *Mahabharata* (book 5.5.15; book 5, 159. 2; book 5.19.21-22), *Rāmayaōa* (Book 4.43.12; book 1.55.2-3.), *Harivaūṣa* (Book 14. 1-19), *Brahma Puraōa* (Book 8.35-51), *Brahmanda Purana* (Book 3.63.123-141), *Shiva Purana* (Book 7. 61.23), *Vishōu Puraōa* (Book 5.3. 15-21).

¹³ S.M.M.Williams, *A Sanskrit English Dictionary*, Oxford 2004, s.1045.

¹⁴ V.D.Mahajan, *Ancient India*, New Delhi 2008, S.Chand&Company pvt.ltd, s. 116; A.L.Basham, "A New Study of Saka and Kusana Period", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Vol. 15, No. 1 (1953), s.81.

Bazı tarihçi ve ilim adamlarına göre Catlar, Gucarlar, Ahirler, Racputlar, Loharlar ve Tarkanlar gibi çiftçi ve tüccar halkların M.Ö. 500 ve M.S.500 yılları arasında Güney Asya'nın batısı ve kuzeybatısına yerleşmiş olan Sakalardan türediklerini ileri sürmüşlerdir.¹⁵ Klyashtorny Arab Denizi'ne kıyısı bulunan ve Batı Hindistan'da yer alan bölgeye verilen "Saurashtra" adının Sakaların genel olarak kutsal kabul ettikleri "Güneş"e tapan manasına geldiğini, ayrıca "Gucerat" bölge adının da "Hazar"dan türediğini düşünmektedir.¹⁶

Türklerin Hint coğrafyası ile ilk bağlantıları kurduğu düşünülen Sakalar¹⁷ Hint metinlerinde Pahlava (Part) ve Yavana (Bakteria-Grek) isimleri ile birlikte anılmaktadır.¹⁸ Bilinen ilk hükümdarı Doğu İran'da yer alan Saka-Part feodalitesine ait olduğu düşünülen Maues ya da Moğa (Türkçe'de Moğus: muharip, savaşçı)'dır.¹⁹ "Krallar kralı" unvanı ile anılan Maues'in²⁰ hâkimiyeti eline alışı Takşila'da bulunan bakır bir paranın üzerinde M.Ö. 78²¹ olarak görülse de kesin olmamakla birlikte M.Ö.94-22 arasında değiştiği tahmin edilmektedir.²² Ancak şu bir gerçektir ki Sakalar Hindistan coğrafyasına gelmeden evvel önlerindeki Part varlığını mağlup ettikleri²³ ve Maues'in de Gandhara bölgesinde Saka birliğini oluşturduğu bu dönemde büyük bir Saka devletinin varlığı bilinmektedir. Öyle ki bu durum Maues'e verilen unvandan da anlaşılmaktadır.²⁴ Sakalar, Hindistan'daki varlıklarını Orhun kıyısındaki Bengütaşlara benzer kitabeler dikmişler²⁵ ve varlıklarını somut olarak kanıtlamışlardır.

Pencap, kısmen Sind, Mathura, Kuzey Hindistan'ın merkez kısımları, Malva, Guce-rat, Kathiyevar ve Uceyn bölgesine hâkim olan büyük Saka devletinin son hükümdarı olarak görülen Maues'in²⁶ ardından yönetimin başında I. Azes görülmektedir. Kha-roşthi Yazıtlarına göre onun tahta geçişi M.Ö. 57-58'dir.²⁷ Ancak kayıtlara göre o, Indo-Sistan topluluğundan değildir. I.Azes'in, Maues'in damadı olduğu düşünülmektedir.²⁸ I. Azes'e ait paralar daha çok Kabil, Gandhara ve Ghazni şehirlerinde bulunmuştur. Kabil de bulunan paralar Gandhara ve Ghazni'de bulunan paralardan daha azdır. Bu da I. Azes'in Kabil'i daha sonra ele geçirmiş olabileceğini düşündürmektedir.

I.Azes döneminde Sakalar Gandhara'dan Hindistan'ın orta bölgelerine ve güneydeki Kathaivar, Mathura ve Uccain ile Saurashtra'nın büyük

¹⁵ Klyashtorny, a.g.m., s.311.

¹⁶ Klyashtorny, a.g.m., s.311

¹⁷ Cöhce, "İlkçağ..", s. 12.

¹⁸ Mahajan, a.g.e.,s. 115.

¹⁹ H.Kulke-D.Rothermund, **Hindistan Tarihi**, çev. Müfit Günay, Ankara 2001, p. 116; A.K.Majumdar, **Concise History Of Ancient India**, Delhi 1973, p.183; Majumdar, Raychaudhuri, Datta, a.g.e, s.112; Y.H.Bayur, **Hindistan Tarihi**, Ankara 1987, c. 1, s. 66; A.L.Basham, **The Wonder That was India**, Oxford 2004, p.61; Cöhce, a.g.m., s.1288; N. Durak, "Hindistan'da Saka, Kuşan ve Ak Hunlar", **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 25-28 Haziran 2007, s.139.

²⁰ V.A.Smith, **Early History of India From 600 B.C. To The Muhammadan Conquest Including The Invasion of Alexander The Great**, Oxford 1924, s.242; Cöhce, "Hindistan'da...", s.1288.

²¹ A.K.Majumdar, a.g.e, s.183.

²² Kulke-Rothermund, a.g.e., s. 116

²³ Cöhce, "İlkçağda...", s. 16; Ögel, a.g.m., s.263.

²⁴ Bayur, a.g.e., s.67-68; R.Thapar, **A History of India**, v. I, Great Britain 1966, p. 96; Cöhce, a.g.m, s.14.

²⁵ Cöhce, a.g.m., s.16; N. Durak, "Hindistan'da Saka...", s.140.

²⁶ Bayur, a.g.e., s.68.

²⁷ Neelis, a.g.m., s.72.

²⁸ A.K.Majumdar, a.g.e., 183; Kulke- Rothermund, a.g.e., s. 118.

bir bölümüne hâkim olurlar.²⁹ Daha sonra ise bir Cain metni olan "Kalakacharyakathanaka"da Kalaka'nın Uccain'den Sakaların ülkesine gittiği ve orada krallara "Şahi" denildiği ve en güçlü kralın da Şahanu Şahi olduğu bilinir. Söz konusu kaynakta bu çağda Malva'yı başkent yapan Gupta hükümdarı Vikramaditya'nın Sakaları yendiği ve onların hâkim olduğu toprakları ele geçirerek Hindistan tarihinde "Vikrama Çağı"nı başlatır. Bu döneme verilen Vikrama ismi ise ilim adamları tarafından halen tartışılmaktadır.³⁰

II.Yaklaşık olarak M.Ö.50 yıllarının sonlarına doğru ya da M.S. 1. yy'ın başlarında kuzey-batı Hindistan topraklarındaki Saka devletinin başında Azilies'in (M.S. 28-40) bulunduğu bilinmektedir. O, babası Azes daha hayatta iken yönetimde yer almaya başlamış, babasının ölümünden sonra devletin başına geçmiştir. Bazı nümizmatik kalıntılardan yola çıkarak kimi ilim adamları Azilies diye farklı biri olmadığını ikisinin de aynı kişi olduğunu Azilies'in Azes isminin farklı bir şekli olduğunu öne sürmektedirler. Bu konu günümüzde de halen açığa kavuşmuş değildir.³¹ Onun döneminde birçok doğal felaket yaşanır ve buna bir de Pahlava (Pehlevi) baskısı eklenince devletin gücü azalmaya başlar. M.S. 1.yy'da Herat (Aria), Farrah (Anauoi), Drangiana, Sistan (Sakastan) ve Gandhara gibi Saka topraklarının büyük bir kısmı İndo - Grekleri ele geçiren Partlar tarafından fethedilir.³²

M.S. 43-44 yıllarında ise Grek filozof Apollonius, Takşila'yı ziyaret ettiğinde söz konusu bölge Part hükümdar Phraotes'in işgali altındadır. Ancak epigrafik kalıntılarda³³ o dönemde söz konusu bölgede Guduvhara³⁴ İngilizce kaynaklarda Gondophernes olarak geçen yöneticinin olduğu anlaşılır.³⁵ Onun Part ırkına mensup olduğu isminden de anlaşılmaktadır.³⁶ Hint metinlerinde bahsi geçen Saka- Pahlavalar birlikte anılsa da aslında Pahlavalar dediğimiz Part yönetiminin Gondophernes ile başladığı ve onların çağdaş olduğu ancak Partların Hindistan'ın kuzeyindeki çok küçük bir bölgeyi hâkimiyeti altına aldıkları bilinmektedir.³⁷

M.S. I. yy ortalarında Gondophernes'in hâkimiyeti altındaki Kabil, Kushan hükümdarı Kucula Kadphises tarafından ele geçirilir ve kuzey Afganistan'a kadar olan bölge Kushan hâkimiyeti altına girdiği söylene de bu durum net değildir.³⁸

Gondophernes'in hemen ardından tahta kimin geçtiği net olarak bilinmemesine rağmen ondan sonra Abdageses tarih sahnesine çıkar.³⁹ Nümizmatik bilgilerine göre

²⁹ A.L.Basham, "A New Study of Śaka-Kuśāna Period", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Vol. 15, No. 1 (1953), p.82.

³⁰ Bayur, a.g.e, s.66; Kulke-Rothermund, a.g.e., s.118; B.N.Mukherjee, "A Note on The Vikrama and Saka Eras", *Indian Journal of History of Science*, 32 (1), 1997, s.87-90.

³¹ Mahajan, a.g.e., s. 18.

³² Mahajan, a.g.e., s.18.

³³ Bu yazıtlardan biri Takht-i Bahi'dir. Gudufora olarak bilinen bu yazıt Yusufzai, Mardan'ın 8 mil kuzeybatısında olduğu tahmin edilip net olarak bilinmemektedir (bkz. A.K. Majumdar, a.g.e., s.185).

³⁴ A.S. Shahbazi, *The Age of Parthians*, Edit.V.S.Curtis- S.Stewart, I.B.Taurus, London 2007, s.30.

³⁵ R.S.Sharma, *India's Ancient Past*, New Delhi 2005, Oxford press, s.192; Warraich, a.g.m., s.10.

³⁶ Mahajan, a.g.e., s.18.

³⁷ Sharma, a.g.e., s. 192.

³⁸ A.K.Majumdar, a.g.e., s. 185.

o, muhtemelen Gondophernes'in erkek kardeşinin oğludur. Onun hâkimiyeti kısa sürmüş ve ardından Pacores Saka tahtına geçmiştir. Pacores'in varlığı uzun sürmemiş ve Sanabates'in varis olarak geçtiği görülmüştür.⁴⁰

Gondophernes'in Sakaların bir kısmını Parlaştırmasına rağmen, onların bazıları Kuşan hâkimiyetine girmiş, bir grubu da yarı bağımsız bir şekilde varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Genellikle Batı Strapları olarak bilinen bir başka Saka hanedanlığı yaklaşık M.S.130 yıllarında Gucerat ve Malva'yı hâkimiyeti altına alır, 388 yılına kadar da buranın hâkimiyetini kimseye vermez. İlerleyen dönemlerde ise Racastan ve Sindh bölgesinin büyük bir bölümüne hâkim olurlar.⁴¹ Söz konusu bölgelere sahip olduktan sonra yaklaşık olarak 170 yıllarında Sakalar, Batı Satraplıkları adı altında zirveye ulaşır ve Batı Hindistan'da büyük Saka yönetimi yeniden başlar. Söz konusu coğrafyaya hâkim olan Sakaların yöneticileri Hintlidir ve onlar *Kshatrapalar* (satraplıklar) olarak adlandırılır.⁴²

- a.Takşila'nın Kuzey Satraplıkları
- b.Mathura'nın Kuzey Satraplıkları
- c.Maharashtra'nın Batı satraplıkları
- d.Ucceyn'in Batı satraplıkları

Hindistan tarihinde bilinen Saka Çağı Ucceyn'de yer alan Sakaların dönemi ile yani yaklaşık M.S. 78 başladığı bilinir.⁴³ Bu topraklardaki Sakalar M.Ö. 57 yılında Ucceyn kralı olarak bilinen Vikramaditya tarafından bozguna uğratılana kadar varlıklarını sürdürürler.⁴⁴

Sakalar Hindistan'ın farklı bölgelerini yönetmelerine rağmen onların sadece Ucceyn'in Batı Satraplıklarının varlıklarının uzun süre devam ettiği bilinir. Onlar Gucerat'da deniz yolu ticareti yapmaları ile öne çıkarlar. Söz konusu bölgedeki ilk yönetici Yasamatika'dır. Hakkında pek bilgiye ulaşılmamakta ancak oğlu Chastana'nın M.S. 78 yılında Saka hâkimiyetini ele aldığı ve Hindistan tarihinde bir dönem olarak kabul edilen *Saka Çağı*'ni başlattığı bilinmektedir.⁴⁵ Ucceyn'de bulunan Batı Satraplıklarının en meşhur Saka yöneticisi I. Rudradaman (M.S. 130-150) olarak bilinir.⁴⁶ Rudradaman kuvvetle muhtemel Chastana'nın torunudur. O, sadece Sind bölgesinin değil aynı zamanda Gucerat'ın önemli bir kısmı olan Konkan, Narmada Vadisi, Malva, Kathaiavar ve Batı Dekkan'a da hâkim olmuştur.⁴⁷ Hatta öyle ki kendisi, Orta Asyalı atalarına rağmen, bir Sanskrit dili aşığı olup sade bir Sanskrit dili ile yazılmış ilk uzun yazıtı sahîp olduğu⁴⁸ da bilinmektedir.⁴⁹

³⁹ D.N.Jha, **Ancient India in Historical Outline**, Manohar Publishers, New Delhi 1998, s.121.

⁴⁰ Mahajan, a.g.e., s.120; Shahbazi, a.g.e., s.32.

⁴¹ Basham, a.g.e., s.63.

⁴² Mahajan, a.g.e., s.120; B.V.Rao, **History of Asia**, Sterling Publishers, New Delhi 2004, s.283.

⁴³ B.N.Mukherjee, "The Yavanajataka of Sphujidhvaja, The Śakakāla and The Kaniska Era", **Journal of the American Oriental Society**, Vol 102, no 2, Apr-June 1982, s. 361; A. M. Shastri, "Saka Age", **Indian Journal of History of Science**, 31 (1), 1996, s.67..

⁴⁴ R.S.Sharma, **India's Ancient Past**, Oxford Press, New Delhi 2005, s.192.

⁴⁵ Mahajan, a.g.e., s.122. "Saka Çağı" meselesi Hint araştırmacıları arasında büyük bir tartışma konusudur. Çünkü kimi yazarlar söz konusu çağı Chastana'nın M.S. 78 yılında yönetimi ele alması ile başlatırken kimileri de Chastana'nın döneminin M.S. 52 yılında başladığını öne sürerler ve Saka Çağı'nın I. Kaniska'nın döneminde başladığını iddia ederler.

⁴⁶ Majumdar-Racyhaudhuri-Datta, a.g.e, s.113.

⁴⁷ Jha, a.g.e, s.115.

⁴⁸ Söz konusu döneme ait diğer uzun yazıtlar Prakrit lehçesi ile yazılmıştır (bkz, Sharma, a.g.e., s.192).

⁴⁹ Sharma, a.g.e., s. 192; Jha, a.g.e.,s.115,121.

Maha Kshatrapa unvanı ile anılan Rudradaman'ın halefinin kim olduğu konusunda pek çok tartışma olmasına rağmen kaynaklardan elde edilen bilgilere göre yerine oğlu Damacada ya da Damacadari'nin geçtiği bilinir. Ancak çok fazla hüküm süremez ve yerine oğlu I. Rudrasimha geçer. Çağları ve dönemdeki olaylar hakkında hemen hemen hiç bilgiye rastlanmamakta olup Ucceyn'deki son Saka hükümdarı olarak III. Rudrasimha'nın tahta geçtiği ve onun da hâkimiyetine tahminen M.S. 388'de II. Çandragupta tarafından son verildiği bilgisine ulaşılmaktadır.⁵⁰

Sonuç

Orta Asya'dan Yüe-chi baskısı ile göç eden Sakalar ilk zamanlarda Hindistan'ın kzueyinde büyük bir devleti teşkil etmişlerdir. Ancak Part, Grek ve yerli Hint akınları tarafından sürekli taciz edilen Saka halkı zamanla bir kısmı Kushan hâkimiyetine, bir kısmı Part ve kalan kısmı da Hint topraklarında satraplıklar halinde varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Her ne kadar Kusan, Part ve Hint toplumu içinde asimile olsalar da Hint topraklarındaki Saka hâkimiyetinin milad öncelerinden 300'lü yıllara kadar devam ettiği daha sonra da Ak Hun devleti olarak karşımıza çıktığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Basham, A.L., **The Wonder That was India**, Oxford 2004.
- Basham, A.L., "A New Study of Śaka-Kuśāṇa Period", **Bulletin of the School of Oriental and African Studies**, University of London, Vol. 15, No. 1 (1953), s.80-97.
- Bayur, Y.H., **Hindistan Tarihi**, c. 1, TTK Yayınları, Ankara 1987.
- Brahma Purana** (Book 8.35-51).
- Brahmanda Purana** (Book 3.63.123-141)
- Cöhce, S., "Hindistan'da İlk Türk Hakimiyeti: Kuşanlar ve Ak Hunlar", **Türkler**, c. 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 1286-1299.
- Cöhce, S., "İlkçağda Hindistan'da Türk Varlığı", **Hindistan Türk Tarihi Araştırmaları**, Sayı 1, Ocak-Haziran 2001, s.9-22.
- Czeglédy, K., **Bozkır Halklarının Göçü**, Çev. G. Karaağaç, İstanbul 2009.
- Çal, A. -Durmuş, İ., "İskitler", **Türkler**, C. 1., s.863-903.
- Durak, N., "Hindistan'da Saka, Kuşan ve Ak Hunlar", **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 25-28 Haziran 2007, s.139-144.
- Frye, R.N., **History of Ancient Iran**, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1984.
- Grakov, B.N., **İskitler**, Çev. Ahsen Batur, 2. Baskı, Selenge Yayınları, İstanbul 2008.
- Harivaṃṣa** (Book 14. 1-19).
- Jha, D.N., **Ancient India in Historical Outline**, Manohar Publishers, New Delhi 1998.
- Kulke, H. -Rothermund, D., **Hindistan Tarihi**, çev. Müfit Günay, Ankara 2001.
- Mahabharata** (book 5.5.15; book 5, 159. 2; book 5.19.21-22).
- Mahajan, V.D., **Ancient India**, S.Chand&Company pvt.ltd, New Delhi 2008.
- Majumdar, R.C., **Ancient India**, Delhi 2007.
- Majumdar, A.K., **Concise History of Ancient India**, vol. I, Delhi 1992.

⁵⁰ Mahajan, a.g.e., s.424.

- Majumdar, R.C.- Raychaudhuri, H.C., Datta, K., **An Advanced History of India**, Delhi 2012.
- Mukherjee, B.N., "A Note on The Vikrama and Saka Eras", **Indian Journal of History of Science**, 32 (1), 1997, s.87-90.
- Mukherjee, B.N., "The Yavanajataka of Sphujidhvaja, The Śakakāla and The Kaniška Era", **Journal of the American Oriental Society**, Vol 102, no 2, Apr-June 1982, s.361-364.
- Narain, A.K., "A Case-Study of The Soma-Drinking Sakas: Their Central Asian and Vedic Linkages", **Hindistan Tarihi Araştırmaları**, sayı 1, Ocak-Haziran 2001, s.1-8.
- Neelis, J., "Passages to India: Śaka and Kuşāṇa Migrations in Historical Contexts", **Srivivasavnew_f4-55-94**, s.55-94.
- Olmstead, A.T., **History of the Persian Empire**, London 1948, s.141-143.
- Ögel, B., "Eski Orta Asya Kabileleri Hakkında Araştırmalar I Yüce-çi'ler", **DTCF Dergisi**, xv/1-3 (Mart, Haziran, Eylül) Ankara 1957, s.248-278.
- Rao, B.V., **History of Asia**, Sterling Publishers, New Delhi 2004.
- Rāmāyana* (Book 4.43.12; book 1.55.2-3.).
- Shahbazi, A.S., **The Age of Parthians**, Edit.V.S.Curtis- S.Stewart, I.B.Taurus, London 2007.
- Sharma, R.S., **India's Ancient Past**, Oxford Press, New Delhi 2005.
- Shastri, A.M., "Saka Age", **Indian Journal of History of Science**, 31 (1), 1996, s.67-88.
- Smith, V.A., **Early History of India From 600 B.C. To The Muhammadan Conquest Including The Invasion of Alexander The Great**, Oxford 1924.
- Tezcan M., "Orhon Harflerinin Muhtemel En Eski Şekilleri Olarak Kuzey Hindistan Bölgesi'nde Saka/ Kuşan Dönemi Yazıları", **III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu**, (Ed. Ülkü Çelik Şavk), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Cilt II, , Ankara 2011, s. 799-818.
- Thapar, R., **A History of India**, v. I, Great Britain 1966, s.96.
- Togan, Z.V., **Umumi Türk Tarihine Giriş**, c.1., İstanbul 1970, s. 44; F. Bayat, "Saka Etnoniminin Etimolojisi Üzerine", **Karadeniz Araştırmaları**, sayı 1, Ankara 2004, s.1.
- Vasary, I., **Eski İç Asya'nın Tarihi**, Çev. İsmail Doğan, İstanbul 2007, s.60.
- Vishnu Purana (Book 5.3. 15-21).
- Warraich, T.A., "Gandhara: An Appriaisal of Its Meanings and History", **J.R.S.P.**, Vol.48, no1, 2011, s. 1-20.
- Williams, S.M.M., **A Sanskrit English Dictionary**, Oxford 2004, p. 1045.